

BUXGALTERIYA HISOBINI MODELLASHDA KLASTER YONDOSHUV

Axmedjanov A.

SamISI, Buxgalteriya hisobi kafedrası dotsenti

Annotatsiya. Maqolada buxgalteriya tizimini klasterlash nuqtai nazaridan modellashtirish imkoniyati ko'rib chiqiladi. Buxgalteriya klasteri va klaster-modulli tuzilmaning mohiyati, xususan, buxgalteriya hisobi tizimining elementlarini shakllantirish pozitsiyasidan kelib chiqib, buxgalteriya hisobini rasmiylashtirishni nazarda tutadi. Ish jarayonida ushbu muammo bo'yicha ilmiy tadqiqotlar tahlili o'tkazildi va uni hal qilish bo'yicha ilmiy qarashlarning parchalanishi aniqlandi. Ilmiy material hajmidan kelib chiqib, buxgalteriya hisobi tizimini loyihalashning asosiy mazmuni, chegaralari va imkoniyatlari aniqlanadi.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, hisobning yuritilishi, klaster yondashuvi, buxgalteriya hisobi tizimini klasterlash, buxgalteriya hisobi tizimining moduli, modellashtirish.

CLUSTER APPROACH IN ACCOUNTING MODELING

Akhmedjanov A.

Associate Professor of Department of Accounting, SamIES

Abstract. The article considers the possibility of modeling the accounting system from the point of view of clustering. The essence of the accounting cluster and cluster-module structure, in particular, implies the formalization of accounting based on the position of the formation of the elements of the accounting system. In the course of the work, an analysis of scientific research on this problem was conducted and the breakdown of scientific views on its solution was determined. Based on the volume of scientific material, the main content, limits and possibilities of the design of the accounting system are determined.

Key words: accounting, accounting, cluster approach, accounting system clustering, accounting system module, modeling.

Buxgalteriya hisobini amalga oshirishning amaliy komponenti buxgalteriya tizimining tegishli tizimga rasmiylashtirilishiga olib keladigan tashqi va ichki omillarning kombinatsiyasiga uyg'un munosabatda bo'lish qobiliyatiga ega. Xo'jalik yurituvchi sub'ektning ehtiyojlarini va uning faoliyat ko'rsatish muhitini hisobga olgan holda, modellashtirish usulidan foydalangan holda bunday tizimning tuzilishi va imkoniyatlarini aniq loyihalashga murojaat qilish mumkin.

Buxgalteriya hisobi tizimini modellashtirishda shuni hisobga olish kerakki, uning tarkibiy qismlari iqtisodiy faoliyatning ma'lum mezonlari bo'yicha bir xillik bilan juda kamdan-kam hollarda aniqlanadi.

Demak, buxgalteriya hisobini modellashtirishni amalga oshirishning yangi usulini, xususan, buxgalteriya hisobi tizimining tarkibiy elementlarini - klasterlar va modullarni aniq mantiqiy tuzilmalar sifatida shakllantirish pozitsiyasidan izlash zarurati tug'iladi.

Bir qator ilmiy tadqiqotlarni tahlil qilish faqat ushbu muammoning mohiyatiga to'xtalib o'tishga imkon beradi. Ilmiy qarashlarda qayd etilgan parchalanish, birinchi navbatda, buxgalteriya klasteri sifatida bunday toifani aniqlash zarurligiga e'tibor qaratadi. Shunday qilib, bu kontseptsiyani buxgalteriya hisobi protseduralari yoki buxgalteriya tizimining alohida elementlari nuqtai nazaridan ko'rib chiqish kerak. Shu munosabat bilan va tegishli tartibga solish va ierarxiya bilan buxgalteriya hisobini amalga oshirishda bosqichlar ketma-ketligi mavjudligi nuqtai nazaridan, M.I.Kuter moliyaviy hisobotlarni shakllantirish maqsadida buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini ro'yxatdan o'tkazish, to'plash va qayta ishlash jarayonida ma'lumotlarni aks ettiruvchi buxgalteriya hisobi harakatlarini amalga oshirish.

K.E.Kallas ham xuddi shunday fikrga amal qiladi: "Buxgalteriya hisobi tizimi nafaqat vertikal (ierarxik), balki bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan gorizontal aloqalarga ham ega bo'lgan ko'plab nisbatan mustaqil tarkibiy qismlardan iborat".

Shu bilan birga, “klaster” yoki “buxgalteriya tizimi moduli” tushunchalarining mumkin bo’lgan talqini bo’yicha tadqiqotlar buxgalteriya hisobini amaliy amalga oshirishda ulardan foydalanish mazmuni, mohiyati va funkcionalligi xususiyatlariga nisbatan juda amorfdir. Tipik xususiyatlar faqat buxgalteriya hisobi tuzilmasini avtomatlashtirish va buxgalteriya hisobining turli sohalarida ma’lumotlarni qayta ishlash uchun murakkab yoki modulli echimlarni shakllantirish va boshqaruv axborot tizimi bilan yaqin axborot aloqalarini ta’minlash holatlarida mavjud. Ushbu tushunchada buxgalteriya tizimini klasterlar va modullarga bo’lish mazmuni cheklangan, chunki u iqtisodiy faoliyat faktlari va buxgalteriya hisobi faoliyati natijasi o’rtasidagi funktsional munosabatlarni diversifikatsiya qilishni nazarda tutmaydi.

Buxgalteriya hisobini modellashtirishda klasterli yondashuvdan foydalanishning mohiyati obyekt bo’yicha farqlanadigan, lekin bitta vazifada aniqlangan jarayonlar va protseduralarni guruhlash imkoniyatini nazarda tutadi. Shuning uchun buxgalteriya hisobi tizimini alohida klasterlarga (asosiy vositalarni hisobga olish klasteri, savdo buxgalteriya hisobi klasteri yoki umumiy operatsion klaster va boshqalar) ajratish juda muhim, bu esa ma’lum darajada buxgalteriya hisobining hosilaviy rasmiylashtirilishini protsessualdan boshqaruv va iqtisodiy funkcionallikka o’zgartiradi.

Shunday qilib, klasterlar kabi strukturaviy birliklarni modellashtirish natijalari bilan ishlash imkoniyati nafaqat modellashtirilgan tizimning samaradorlik darajasini oshiradi, balki amaliyotchi buxgalterlarga bunday jarayonlarning mohiyati va maqsadini tushunish uchun yanada qulay shart-sharoitlarni yaratadi.

Buxgalteriya hisobi tizimini klasterlash orqali iqtisodiy vaziyatning borishi (xo’jalik faoliyatining o’zaro bog’liq omillari majmui) va buxgalteriya hisobini umumlashtirish jarayonlari o’rtasida morfologik bog’liqlik shakllanadi. Korxonada faoliyatining mutlaq ko’pchiligi doimiy (odatiy faoliyat hisobga olinadi) ekanligini hisobga olsak, bitta xo’jalik yurituvchi sub’ekt uchun ma’lum bir qator klasterlarni shakllantirish imkoniyati mavjud. Shu munosabat bilan, boshqaruv hisobi va nazorati

nuqtai nazaridan ma'lum darajada "mas'uliyat markazlari" tushunchasi bilan bir xil bo'lgan buxgalteriya ma'lumotlarining paydo bo'lishi, qayta ishlanishi va umumlashtirilishi klasterlariga e'tibor qaratilgan. Biroq, bu holatda bu toifalar o'rtasida tub farq bor. Buxgalteriya klasteri tegishli ish sharoitlari va amalga oshirish usuliga ega bo'lgan faqat buxgalteriya hisobining tarkibiy qismidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2536#ftn1>

2. Усатова Л.В. Формирование управленческой и налоговой составляющей учетно-аналитической системы расходов в условиях неопределенности в период трансформации международных стандартов финансовой отчетности [Электронный ресурс]: автореф. дис.

3. Осмонова А.А. Роль и значение агрокластеров в инновационном развитии Кыргызской Республики [Текст] / А.А. Осмонова // Материалы I международной научно – практической конференции «Интеграция науки, образования и производства – стратегия развития инновационной экономики». Екатеринбург, 2011. С. 141–145.

4. <https://cbu.uz/uz/documents/3332/37551/>